

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Mileny Kmentové, UK v Praze, Pedagogická fakulta,

s názvem *Hudba jako výrazný prostředek kultivace řeči předškolních dětí*

Oponent: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc., FPE ZČU

Akademický rok obhajoby: 2016/17

Disertační práce Mgr. Kmentové si klade za cíl poukázat na možnosti hudby a hudebních prostředků kultivovat řečové schopnosti dětí předškolního věku. K tomuto účelu integrovala poznatky z několika vědních oborů, zejména muzikologie, lingvistiky, logopedie, zařadila i oblast muzikoterapie a četné didaktické aplikace, čerpající z hudební pedagogiky a výchovy. **Téma** disertační práce je **aktuální**, děti s řečovými problémy a vadami výslovnosti přibývá (příčiny tohoto jevu autorka vcelku správně pojmenovává) a stávají se častým jevem v nejnižších ročnících základní školy i v ročnících vyšších. Problémy s řečí jsou pak významnou překážkou mezilidské komunikace a ztěžují uplatnění postiženého jedince v celém průběhu jeho života.

Teoretická část práce charakterizuje vztahy hudby, řeči a jazyka z pohledu akustiky, hudební psychologie, lingvistiky, fylogeneze a ontogeneze. M. Kmentová se musela vyrovnávat s terminologickou nejednotností pojmů v literatuře a kriticky se stavět k některým starším a překonaným názorům. Akcentovala problematiku témbrového a fonemického sluchu a jejich diagnostikování, neboť je správně považuje za klíčové při formování a nápravě receptivní i výkonné složky řeči. V oblasti fyziologie hudebních a řečových projevů se přidrží současných vědeckých názorů, včetně prací odborníků z okruhu hlasové a pěvecké pedagogiky, neboť u nich nachází takový způsob a míru didaktických a metodických aplikací a konkrétních postupů, které jsou jednak experimentálně ověřeny jako efektivní a vedoucí k nápravě např. dětského dýchání, funkčně správného tvoření hlasu včetně hlavové rezonance, měkké nasazování hlasu, správná a znělá artikulace, apod., ale zároveň jsou dobře přenositelné i do oblasti práce s dětmi s logopedickými poruchami.

Z důvodu svého výzkumného záměru se autorka již v teoretických kapitolách zaměřila také na historii testování témbrového sluchu a fonemického sluchu, a to v českých i zahraničních testech, standardizovaných i nestandardizovaných.

V jedné z teoretických kapitol (kap. 4) je rozvedena ontogeneze hudebnosti ve věku od narození do sedmi let. Autorka se zde musí vyrovnat s variabilitou praktických zkušeností publikujících autorů, a mimo jiné i proto se zřejmě rozhodla uvést i stručnou kazuistiku vlastního syna Martina, u něhož sleduje specifický příklad souběhu řečových a hudebních

projevů. V následující kapitole (5), nazvané Ontogeneze řečových a komunikačních dovedností ve věku 0-7 let, musela autorka zpracovávat již odborné logopedické texty, týkající se symptomatických poruch řeči u dětí. Domnívám se, že provedla vcelku seriózní analýzu základní literatury v oboru a srozumitelně, s částečným přesahem do hudební pedagogiky, ji interpretovala ve vztahu k dalším záměrům své práce. Cenné jsou i poznatky ze zahraniční praxe, které jsou uváděny.

Dílčí připomínku bych vznesla v souvislosti s kap. 2 (Fyziologie hudebních a řečových projevů) a hned první podkapitoly 2.1 Sluchová pozornost. Hodnocení významu funkce sluchové pozornosti je zcela v pořádku, avšak autorka při jejím objasnění naráží na řadu odborných pojmů z oblasti fyziologie a neurologie, které se pak snaží vysvětlit na s. 32, v souvislosti s uvedeným schématem. Hovoří zde o Cortiho ústrojí, vnitřním uchu a aferentních i eferentních nervových drahách, avšak mechanismus slyšení, ať už hudebního nebo zvukového, zůstává neobjasněn, pouze naznačen. Uvažujeme-li o hudebním – tedy témbrovém slyšení, hraje teorie hudebního slyšení v souvislosti se sluchovou pozorností jistě svoji roli. Můžeme o tom diskutovat u obhajoby. Jak vnímáme témbry?

Kap. 7 autorka nazvala Muzikoterapie a hudební výchova ve speciální pedagogice. Očekávali bychom na začátku kapitoly aspoň krátké objasnění, co je muzikoterapie a proč ji autorka zmiňuje. Vyplývá to pak postupně částečně z kontextu kapitoly, ale útržkovitě a nahodile, a nikoli systematicky. Patří zmiňované pohybové hry do muzikoterapie?

Z teoretických kapitol čerpá a vychází druhá, tzv. praktická část disertační práce (s. 84). M. Kmentová zde podává podrobnou zprávu o realizovaném výzkumu. Proběhl ve dvou etapách: jako základní výzkum, jehož cílem bylo *„získat a vyhodnotit signifikantní množství údajů o chování předškolních dětí s atypickým vývojem řeči při hudebních činnostech v mateřských školách“* a *„vyšetřit úroveň témbrového sluchu, fonemického sluchu a sluchové pozornosti předškolních dětí s atypickým vývojem řeči a popsat případné korelace mezi těmito faktory“*.

Druhou etapou byl experiment, který hledal nejúčinnější propojení hudební a jazykové výchovy s kladným vlivem na rozvoj schopností předškolních dětí v oblasti hudebnosti i řeči, a jehož cílem bylo 1. vytvořit metodiku pro pracovníky v logopedické nápravné oblasti a experimentálně ověřit její účinnost, a 2. *„vyhodnotit možnost stimulace fonemického sluchu předškolních dětí prostřednictvím experimentální metodiky“*.

Autorka užila metody přímého pozorování, dále dotazníku pro učitelky mateřských škol, samotný terénní didaktický experiment, zaměřený na sledované cíle výzkumu, test sluchové pozornosti (pro nějž vytvořila vlastní hodnotící škálu) a test témbrového sluchu. Diagnostické nástroje, zejména vyšetření sluchové pozornosti, test témbrového sluchu, kvalitativní

hodnocení hudebních schopností předškolních dětí, zaměřené na rytmické a tonální cítění a hlasové dovednosti při zpěvu, mají potřebné parametry diagnostických nástrojů s uvažovaným zacílením a jsou iu takto malých dětí dobře proveditelné. Rovněž tak i další, autorkou realizované, diagnostické nástroje – k zjišťování komunikativních schopností, atd. Je patrné, že M. Kmentová velmi dobře zná dítě předškolního věku a specifičnost logopedických problémů je jí blízká, což se projevilo v kvalitě navrhovaných diagnostických nástrojů.

Kromě diagnostiky autorka vyvinula a koncipovala vlastní experimentální metodiku, k jejímuž užití dostatečně instruovala participující učitelky mateřských škol, na nichž experiment probíhal. V disertační práci jsou uvedeny podrobné statistické údaje o výzkumném vzorku, podán detailní popis průběhu a výsledky terénního výzkumu v jednotlivých oblastech, v kap. 11 pak též verifikace hypotéz za pomoci četných grafů a přehledových tabulek.

Při pohledu na koncepci výzkumného procesu a na výsledky výzkumů musím konstatovat, že předkládaná práce přinesla hodnotná data o projevech a chování předškolních dětí s atypickým vývojem řeči při hudebních činnostech. Autorka si je vědoma i některých nedostatků svého výzkumu, týkající se spíše organizačních záležitostí – uvádí je v kap. 12. Celková idea, pozitivní vliv vhodné metodiky s využitím hudebních činností na vývoj řečových problémů u předškolních dětí, se potvrdila – jak ve smyslu rozvoje hudebnosti, tak ve smyslu zlepšení řečových a komunikativních dovedností dětí.

Disertační práce má všechny potřebné formální náležitosti. Je doplněna seznamem literatury a elektronických zdrojů, seznamem zkratk, seznamem příloh, seznamy tabulek, obrázků a grafů. Při složitém a široce větveném popisu a výkladu, zejména ve výzkumné části, je text stále ještě přehledný a dostatečně strukturovaný.

Disertační práce je tematicky vysoce aktuální, splnila stanovený cíl a užila adekvátní výzkumné metody. Přinesla nové poznatky o možnostech stimulace řečových problémů dětí předškolního věku, které též experimentálně ověřila. Nejpřínosnější jsou autorské testy a diagnostické nástroje, autorkou vyvinuté ke konkrétním výzkumným účelům a též experimentálně ověřené. Disertační práce může přispět k rozvoji logopedických postupů, případně pro další rozvoj specifické nápravné oblasti hudební pedagogiky a didaktiky hudební výchovy. Disertace splňuje podmínky kladené na tato řízení.

Doporučuji disertační práci Mgr. M. Kmentové k obhajobě.

V Plzni 20. listopadu 2016

Marie Slavíková